

ўрадлівых зямель выключваюцца з сельскагаспадарчага абароту. Паводкі прыносілі адчувальныя эканамічныя страты, бяднейшай станавілася сама прырода.

З «утаймаваннем» характару ракі нельга было марудзіць, але і рызыкоўна спячацца, пакуль спецыялісты не ўзброіліся праектамі і не атрымалі ад прамысловасці магутную тэхніку.

Каб затрымаць воды ў перыяд веснавых паводак і вялікіх дажджоў, прадугледжана будаўніцтва цэлай сістэмы вадаасховішчаў. Цяпер рэгуляроўка воднага рэжыму дае магчымасць трымаць у поймае ваду столькі дзён і ў такой колькасці, якая неабходна для падтрымання экалагічнага балансу ў рэгіёне.

На прыкладзе Прыпяці спецыялісты пераканаліся ў тым, што комплексна можна паспяхова вырашаць самыя складаныя экалагічныя задачы.

Прырода Палесся сама не можа быць рэгулятарам вільготнасці. Работы па рэгуляванню ўзроўню глебавых вод таксама намечаны ў комплекснай схеме. Для гэтага ствараюцца шлюзавыя і арашальныя сістэмы. Выпрабуйцеца мадэль

аўтаматычнай рэгуляроўкі глебай вільготнасці: датчыкі будуць пасылаць сігнал аб недахопе вады на тым або іншым участку на галаўное гідразбудаванне, адкуль тут жа пададуць ваду ў патрэбным напрамку. За такой сістэмай будучае.

Стратэгічны план захавання прыродных багаццяў краю прадугледжвае стварэнне на Палессі запаведных зон. 150 тысяч гектараў балотных зямель пакінуты меліяратарамі ў першапачатковым выглядзе. У міжрэччы Прыпяці, Ствігі і Убарачы створаны ландшафтна-гідралагічны запаведнік. Гэта адзіны лясны масіў з вялікімі балотамі ў цэнтры. Такі гідралагічны натуральны куток прыроды мае вялікае значэнне. Верхавыя балоты запаведніка затрымліваюць шмат вільгаці і ў засушлівыя гады папаўняюць сваімі водамі рэкі Прыпяці, Ствігу, Убарачы, а таксама з'яўляюцца рэгулятарамі рэжыму грунтавых вод на прылягаючых мінеральных глебах.

Расліннае покрыва запаведніка надзвычайна багатае і разнастайнае. Тут спалучаюцца дубовыя, сасновыя, бярозавыя, асіновыя, чорнавольхавыя лясы, радзей сустракаюцца елкі.

Знойдзены сотні розных лекавых раслін — бальсан з моцным і прыемным араматам, пушыца і іншыя. На тэрыторыі запаведніка водзяцца ласі, кабулі, кабаны, лісіцы, янотападобныя сабакі, ваўкі, лясныя куніцы, чорныя тхары, рысі, ласкі, гарнастаі, барсукі. Усяго жывёльны свет налічвае 150 відаў.

Вучоныя запаведніка даследуюць гідралагічны рэжым прыродных комплексаў, уплыў асушэння на прадукцыйнасць лясных фармацый. Тут забаронена ўсякая гаспадарчая дзейнасць чалавека, звязаная са змяненнем экалагічнага балансу.

Такое маштабнае назіранне за натуральнымі працэсамі дапамагае рабіць навукова абгрунтаваныя вывады і прагнозы. Напрыклад, устаноўлена, што на тэрыторыі Палесся супроцьпаказаны пасевы прапашных культур, калі зямля пераворваецца, затым рыхліцца некалькі разоў. Пад такімі плутурамі тарфянік можа пладнасціць 30—40 гадоў, а пры пасевах траў — 300—400 гадоў. Вось чаму рэкамендавана ва ўмовах Палесся інтэнсіўна развіваць жывёлагадоўлю, культуры

ваваць лугі і пашу для кармавой базы. Ужо цяпер у раёнах Палесся ствараюцца буйныя жывёлагадоўчыя комплексы, якія зарэкамендавалі сябе эканамічна выйгрышнымі прадпрыемствамі.

Пасадка лесаахоўных палос, строга прадуманая чарговасць выкарыстання меліяраваных зямель — усё гэта падвяскаецца строгаму інжынернаму разліку. Акадэмія навук БССР з улікам прапаноў шматлікіх навуковых арганізацый распрацавала комплексны план асваення Палесся. Матэрыялы гэтых прагнозаў унікальныя. У іх акрэслена эканамічная мэтазгоднасць выкарыстання тарфяных і забалочаных зямель для лугаводства, вызначаны зоны ўплыву асушальных меліярацый на навакольнае асяроддзе, дадзена ацэнка змяненням воднага рэжыму Палесся, паказана, у якім напрамку пачне развівацца флора і фауна краю.

Тут будзе пабудавана 19 буйных вадаёмаў і 19 рыбаводных гаспадарак, створана 72 новыя калгасы і саўгасы. Такім чынам, адбываюцца не толькі станоўчыя экалагічныя, але і буйныя сацыяльна-эканамічныя пераўтварэнні: узнікаюць добраўпа-

радкаваныя гарады і пасёлкі, новыя аграпрамысловыя комплексы.

План клапацівага захавання экалагічнага балансу Палесся прадугледжвае мноства іншых мер. Уводзяцца абмежаванні на рух грузавых суднаў, ідзе пашпартызацыя малых рэк, рэгістрацыя яроў, берагоў, поймаў. Узмоцнены кантроль за прамысловымі прадпрыемствамі. Сцэкавыя воды ад заводаў і фабрык абавязкова сідваюцца толькі ачышчанымі. Эканамісты распрацоўваюць больш жорстка нарматывы дапушчальных нагузаў на навакольнае асяроддзе. Нават выяўленыя за апошнія гады месцанараджэнні нафты, калійных солей, вугалю і сланцу, будаўнічай сыравіны, тэрмінальных і мінералізаваных вод не распрацоўваюцца тут без навуковых рэкамендацый і прагнозаў вучоных.

Праграма аховы прыроды Палесся распрацавана на доўгія гады. Яна стала часткай паўсядзённых дзяржаўных клопатаў. І гэта дае магчымасць спадзявацца, што Палессе і надалей застаецца унікальным куточком прыроды з высокай экалагічнай культурай.

ТРАГЕДЫЯ ВЁСКИ ДУБАЎРУЧЧА

Колькі іх на нашай балеснай зямлі — вёсак, якіх напаткаў страшны лёс спаяльнай Хатыні? Нават на хатынскім мемарыяльным могільніку, відаць, не ўсе яшчэ ўпісаны іх назвы...

...Восеньскай раніцай 1942 года бяда завітала ў Дубаўручча — вёску на Чэрвеньшчыне.

— Мы, дзеці, першымі ўбачылі ў акно... — гаворыць Рыгор Дзяруга. Ён ваеннаслужачы, жыве зараз у Баку. Вось прыехаў пагасціць да землякоў у Дубаўручча, і памяць у каторы раз вярнула яго ў той страшны дзень. — Немцы! Немцы! Мамачка, хадзем хавацца хутчэй...

Хавацца было позна. Фашысты акружылі вёску. Пачалі зганяць жыхароў у дом Івана Стрыгі — нібыта на вясковы сход. Правяралі дакументы. У каго іх пры сабе не было — пасылалі дахаты. Яшчэ не падазраючы аб чорнай задуме акупантаў, людзі ішлі і вярталіся з паперамі.

— Тых, хто не памясціўся ў Іванавым доме, заганялі ў хлеў. Але і ён ужо быў поўны... — цяжка даюцца гэтыя ўспаміны. Васямігадовым хлапчуком Рыгор перажыў такі жах, ад якога і ў сталага мужчыны пасівела б галава. — Астатніх трымалі пад аховай у двары... Раптам у хляве глуха затахкалі стрэлы! Лямант, плач... Было чуваць, як нехта закрычаў: «Біце, гады, біце — будзе і на вас звод!» А ўжо тое ж самае пачалося ў Іванавым доме...

Настала чарга і Дзяругаў. Маці трымала на руках Рыгоравага браціка-немаўлятку. Мардаты немец стаў моўчкі вырываць яго з матчыных рук. Тая захліпалася ад плачу, малла злітавацца, але немец штурхануў яе каленам у живот. Немаўлятка не плакала. Коўдрачка расправілася, і немец скінуў яе на зямлю. З-пад байкавай полкі высунулася дробненькая брацікава ручка, Рыгор памятае, як варушыліся пальчыкі. Другі немец — худы, падышоў, сунуў дула пісталета малому ў рот і стрэліў...

— Потым яны забілі маму... На трупы зваліўся і старэйшы брат Міша. Стрэлілі ў мяне — я ўпаў, але куля толькі абаліла мне патыліцу... — гэтая выпадковая «неахайнасць» катавай работы дала Рыгору шанц на жыццё. — Калі ўпаў апошні вясковец, немцы сталі хадзіць па трупах і дабіваць параненых. Адзін наступіў цяжкім сваім каваным ботам мне на спіну. Боль — страшэнны, але так хацелася жыць, і я вытрымаў: не закрычаў.

Немцы пайшлі. Падняўшы галаву, Рыгор убачыў, як з-пад забітых нехта выбіраецца — увесь акрываўлены. Гэта быў Міша. Вылезшы, ён азірнуўся па баках і кінуўся бегчы да лесу. Рыгор усхапіўся — і за ім. Не паспелі яны выскачыць за вёску, як ззаду пачуліся стрэлы. Брат азірнуўся, і ў гэты час куля разанула яго па воку. Але яны беглі...

Ззаду палала агнём іх вёска Дубаўручча. Добрыя людзі схавалі хлопцаў, перавязалі Мішаву рану, а потым пераправілі братоў да партызан.

...На пажарышчы падаў першы снег. Сквырчэл і курыліся горкім з'едлівым дымам галавешкі. 244 чалавекі згубіла ў гэтую раніцу Дубаўручча. Кожны ды абугленныя шклеты дзедаўскіх ліп — усё, што засталася ад вёскі.

Пачуўшы пра бяду, прымчалі на пажарышча партызаны, але немцы былі ўжо далёка. Пахаваўшы сваіх бацькоў, жонка і дзяцей, мсціўцы пакляліся на іх магілах помсціць ворагу за здзек, за кроў...

Васмідзесяцігадовая Юлія Гурыновіч плача, успамінаючы, як хацела ратаваць сваіх дзяцей:

— І зараз ніяк не забываецца той жудасны дзень. Стукнуць ноччу весніцы, зарыпніць аканіца — сарца замрэ. — Так і не заснеш да раніцы.

— Фашысты думалі агнём і кулямі скарыць наш народ. — гаворыць былы партызан Антон Пілуй. — Дарэмна. Яны хацелі сцерці з твару зямлі наша Дубаўручча, а яно — паглядзіце во — яшчэ прыгажэйшым стала.

— Стаць на зямлі вёска Дубаўручча: вясной — у белым шуме яблыневага цвету, восенню — свеціць чырвонымі зоркамі спелых ранетаў.

— А пры ўездзе ў вёску ўзвышаецца гранітны помнік — сялянская маці пільна глядзіць, каб зноў яе дзяцей знянашку не напаткала бяда...

Г. ВІНАГРАДАЎ.

Чэрвеньскі раён,
в. Дубаўручча.

У ГОМСЕЛЬМАШАЎЦАЎ

Калектыву Гомельскага заводу сельскагаспадарчага машынабудавання — «Гомсельмаш» плануе ў бліжэйшы час давесці ў штогадовы выпуск сіласаўборачных камбайнаў да 55 тысяч. Цяпер тут у суткі выпускаецца каля двухсот машын.

На прадпрыемстве распрацаваны і ажыццяўляюцца план сацыяльнага развіцця калектыву. Пытаннем задавальнення культурна-бытавых запатрабаванняў рабочых надаецца велізарная ўвага. Жылы фонд прадпрыемства за гады дзевятай пяцігодкі вырас у тры

разы. Штогод будаўнікі здаюць 11—12 тысяч квадратных метраў жыллой плошчы.

Цэхам здароўя называюць тут комплекс спартыўных збудаванняў, камбінат грамадскага харчавання, медыцынскага аздараўленчых устаноў, Палац культуры. На тэрыторыі завода ёсць некалькі сталовых, буфеты, адкрыты кіёскі па продажы прамотараў, цырульня, майстэрня па рамонту гадзіннікаў, дом быту.

У распараджэнні працоўных — база адпачынку «Ба-

равое» і прафілакторый «Чонкі», размешчаныя на маляўнічым беразе Сожа.

НА ЗДЫМКАХ: сіласаўборачныя камбайны «Віктор», якія выпускае «Гомсельмаш»; супрацоўнікі прамыслова-санітарнай лабараторыі прадпрыемства А. РАБ-КІНА (злева направа), Л. ЦЫРУЛЬНІКАВА, Л. АТ-РОШЧАНКА праводзяць аналіз паветра ў адным з цэхавых заводаў; удзельнікі народнага хору Палаца культуры завода на рэпетыцыі ў загараднай зоне; у санаторыі-прафілакторыі.

ДЭМАКРАТЫЯ: ІДЭАЛЫ І РЭЧАІСНАСЦЬ

У НАШАЙ краіне на сацыялістычнай аснове вырастае новы свет. Новы не таму, што малады з'явіўся ён не ўчора — хутка будзе адзначаць сваё шасцідзесяцігоддзе. Новы — па тых прынцыпах маралі і сацыяльных адносін, на якіх ён заснаваны.

Азіраючыся сёння на мінулае, адзначаючы дасягненні краіны, мы з гонарам гаворым аб нашым савецкім ладзе жыцця.

Параўноўваючы наша жыццё са становаішчам працоўных у сучасным буржуазным грамадстве, выразіна бачым на фоне крызісу капіталістычнай сістэмы перавагі сацыялізму.

Можа мы перабольшваем? Хутэй, наадварот, — не заўсёды ў поўнай меры ўсведамляем тое, што зроблена савецкімі людзьмі за гады, якія мінулі пасля Вялікага Кастрычніка, тое, што мы маем сёння. Бо многае стала для нас настолькі звычайным, што, здаецца, інакш і быць не можа. Бясplatны адукацыя і медыцынскае абслугоўванне, адсутнасць беспрацоўя і многія іншыя прывілеі ўспрымаюцца намі як нешта прывычнае.

Для чалавека з іншага свету падобныя з'явы савецкай рэчаіснасці — ужо нешта здзіўляючае, неверагоднае. Магчыма таму, што ў краіне, дзе ён жыве, яму даводзіцца чуць аб Савецкім Саюзе шмат ілжы.

Адным з такіх ілжывых абвінавачванняў, напрыклад, з'яўляецца сьвярдженне аб адсутнасці ў Савецкім Саюзе дэмакратыі, аб тым, што грамадзяне пры сацыялізме быццам бы назбаўлены палітычных свабод. Разам з тым гаворыцца аб «чыстай дэмакратыі» ў свеце капіталу.

Нам цікава было даведацца, што думаюць аб гэтым зацянганым тэзісе нашы землякі, якія жывуць у хвале-ным «свабодным свеце». З гэтай мэтай рэдакцыя распаўсюдзіла сярод чытачоў анкету «Пагаворым аб дэмакратыі».

І вось прыйшлі першыя адказы.

Некаторыя карэспандэнты пачынаюць здалёк.

«Дэмакратыя ў перакладзе са старажытнагрэчаскай мовы азначае ўлада народа», — піша з Англіі Мікалай Янушэвіч. — Але хіба была дэмакратыя ў старажытнай Эладзе, дзе існавалі рабы, якія не ўваходзілі нават у паняцце «дэмас (народ)»?

Другія бяруць толькі прыклады з нашага часу.

«Тут вельмі шмат гавораць і пішуць аб дэмакратыі «свабоднага грамадства», — дзеліцца сваімі думкамі Аляксандр Пазняк са Злучаных Штатаў Амерыкі. — Але гэтыя пахвальбы мала хто слухае. Хіба можна сказаць, што беспрацоўны, негр маюць тую ж праву, што і бізнесмен, даходы якога вылічаюцца не тысячамі — мільёнамі?»

У капіталістычным свеце той, хто трымае ў руках эканоміку краіны, той вызначае і палітыку. І справа зусім не мяняецца ад таго, што ў канстытуцыях буржуазных дзяржаў за кожным грамадзянінам замацоўваюцца тая або іншыя дэмакратычныя правы і свабоды. Працоўны чалавек гэтымі правамі не карыстаецца.

На самой справе, аб якой дэмакратыі можа ісці гаворка, калі ў краіне кучка мільярдэраў эксплуатае велізарную большасць грамадзян? Ці не справядлівей і дэмакратычнай, калі

большасць ажыццяўляе ўладу ў інтарэсах усяго грамадства?

«Так, больш справядліва, — адказвае наш суайчыннік са Злучаных Штатаў Сямён Трыханюк. — І такая дэмакратыя існуе ў сацыялістычных краінах, дзе праца стала галоўнай меркай вартасці чалавека ў грамадстве».

Сапраўды, сутнасць дэмакратыі вызначаецца не колькасцю палітычных партый, і не ўрачыста дэклараванымі ў канстытуцыях свабодамі. Галоўнае ў тым, як на справе забяспечваецца ўдзел шырокіх працоўных мас у кіраванні краінай, якімі каштоўнасцямі матэрыяльнага і духоўнага жыцця яны карыстаюцца. У гэтым — карэннае адрозненне сацыялістычнай дэмакратыі ад буржуазнай. У гэтым — яе перавага. У СССР дэмакратыя агульнанародная. Яна развіваецца ў грамадстве, дзе няма эксплуатацыі, сацыяльнай несправядлівасці, класавых і нацыянальных антаганізмаў. Сацыялізм, падкрэслівалася ў Справаздачым дакладзе ЦК КПСС XXV з'езду, «забяспечвае людзям працу свабоду, сапраўды дэмакратычныя правы, дабрабыт, шырокі доступ да ведаў, трывалую ўпэўненасць у заўтрашнім дні». І гэта не проста словы, не проста фармальнае прызнанне правоў і свабод.

У. І. Ленін указаў, што кіраваць дзяржавай павінен народ, аб'яднаны Саветамі. Сёння звыш двух мільёнаў дэпутатаў — рабочых, сялян, інтэлігентаў — непасрэдна ўдзельнічаюць у рабоце Саветаў.

«Важнейшыя рашэнні, законапраекты распрацоўваюцца і ажыццяўляюцца ў Савецкім Саюзе пры непасрэдным удзеле працоўных, — канстатуе Іван Ухаў з Францыі. І дадае: — Гэта захапляюча!»

Больш як паўстагоддзя ў жыцці савецкіх людзей падкрэслівалася не Я, а Мы. Некаторыя нашы землякі расказвалі, што ў час знаходжання ў СССР ім спачатку рэзалі ад непрывычкі слых такія словы, як «наша будоўля», «наш план», «наша шахта». У краінах, дзе яны жывуць, усе заводы і фабрыкі, а таксама большасць газет належаць прадпрыемствам, якія распараджаюцца лёсам рабочых, як ім захацацца.

На нашых заводах, фабрыках, у саўгасах, калгасах ажыццяўленню дэмакратыі садзейнічаюць прафсаюзы, вялікае значэнне маюць рабочыя сходы і пастаянныя вытворчыя нарады.

Іван Тарасевіч, які не аднойчы наведваў родную Беларусь, піша: «Ёсць у маіх землякоў добрая песня з такімі словамі: «Человек проходит как хозяин необъятной Родины своей». Правільная песня. Савецкія людзі — сапраўды гаспадары сваёй краіны. І ў гэтым — аснова сацыялістычнай дэмакратыі».

Мы прывялі тут толькі некаторыя вытрымкі з пісем нашых суайчыннікаў, у якіх яны выказваюць сваю думку аб дэмакратыі, аб тым, што яны разумеюць пад гэтым словам, аб тым, што яно азначае на самой справе ў буржуазным грамадстве і ў свеце сацыялізму.

У гэтым і ў наступным нумарах мы будзем друкаваць пісьмы землякоў, якія прынялі ўдзел у нашай анкетзе «Пагаворым аб дэмакратыі». І калі ў вас, дарагі чытач, з'явіцца жаданне выказаць сваю думку, калі ласка, напішыце нам. Мы з задавальненнем назнаёмімся з вашымі меркаваннямі.

Пусть даже вы безработный и у вас нет денег на хлеб для детей.

Я живу в Англии много лет и уже давно понял: there is a wide gap between words and deeds in this country, здесь нет соответствия между тем, что написано на бумаге, и тем, что происходит в действительности. По конституции я, как и любой гражданин, имею право на труд, но прошло уже почти полгода, как я получил последнюю зарплату. А когда ты безработный — все остальное уже не имеет значения. Правда, можно пойти в Гайд-парк и выступить. Но разве от этого что-то изменится? Разве в твоём доме появится все необходимое, разве появится уверенность в завтрашнем дне? Нет, все останется по-прежнему.

И газеты будут, как и вчера, писать, что в Англии — подлинная свобода, истинная демократия. Читайте — и вы поймете...

Англия.

Я. ЛАСЕВИЧ.

ВЫБАРЫ—

ПАЛІТЫЧНАЯ ГУЛЬНЯ

У краіне, дзе я жыву, дэмакратыя — гэта палітычная гульня. Разумець яе трэба так: у гульні прымаюць удзел два бакі, прабачце, дзве партыі. Яны разыгрываюць прадстаўленне, якое называецца выбарамі. У гэтым ім дапамагаюць прэса, радыё, тэлебачанне. Спектакль ідзе па сцэнарыю, складзенаму «тлустымі катамі» (так у Амерыцы называюць тых, у каго кішні набіты доларамі). А простым амерыканцам — рабочым, фермерам — адводзіцца ролі статыстаў і глядачоў. Яны могуць прыйсці ў час выбараў на выбарчыя пункты і «прагаласаваць».

Праўда, ад голасу выбаршчыка мала што залежыць. Бо выбарчая сістэма ў ЗША наладжана так, каб забяспечыць перамогу адной з дзвюх буйнейшых буржуазных партый — рэспубліканскай ці дэмакратычнай — і перашкодзіць удзелу ў выбарах іншых партый, а асабліва камуністычнай. Заканадаўчыя рагатак на шляху камуністычных кандыдатаў вельмі шмат. Гэта пацвердзілі і нядаўнія выбары прэзідэнта ЗША. Таму мно-

гія выбаршчыкі, не давяраючы традыцыйнай палітычнай барацьбе, не хочуць наогул прымаць удзел у выбарах. Але не з'явіцца на выбарчы ўчастак — значыць, у будучым ужо не мець права ўдзельнічаць у выбарах. Таму многія ідуць, каб адзначыцца, зарэгістравацца.

Успомнім прыклады з гісторыі. Пасля другой сусветнай вайны прэзідэнтам ЗША быў дэмакрат Трумэн, які па змоўе з Чэрчылем аб'явіў «халодную вайну» Савецкаму Саюзу.

А дэмакрат Джонсан? У час незаконнай, бруднай вайны, якую ЗША вялі супроць Паўночнага В'етнама, прэзідэнт загадаў ваенна-паветраным сілам знішчыць усё, што трапляе ў прыцэл. І знішчаліся школы, бальніцы, плаціны. Загінулі сотні тысяч мірных жыхароў. А за што паміралі ў Індакітаі амерыканскія салдаты? Ім казалі: «Вы абараняеце дэмакратыю». На самой жа справе гэтыя хлопцы склалі свае галовы далёка ад сваёй радзімы, абараняючы інтарэсы манополі, што набываліся на вайне.

Вось чаму я лічу, што ў Амерыцы няма дэмакратыі для рабочага чалавека.

Аляксандр КУЗЬМІЧ.

ЗША.

ДЫКТАТУРА АДЗІНАК

Тут пануе такі прынцып: дэмакратыя і свабода існуюць, калі мне можна хадзіць па галовах іншых і рабіць з імі ўсё, што мне падабаецца.

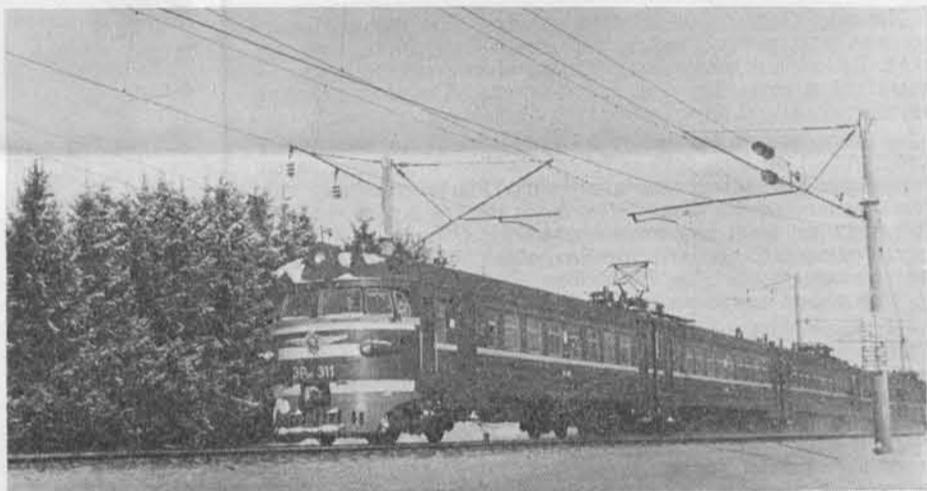
Зразумела, гэты прынцып абспіраецца на самы гнісны эгаізм. І прытрымліваюцца яго адзінкі — фабрыканты, землеўласнікі, буйныя спеку-

лянты... Інтэрэсы гэтых адзінак бароняць паліцыя, армія і, на жаль, у многіх выпадках, рэлігія. Атрымліваецца, што тут існуе дыктатура меншасці. Усё гэта можна акрэсліць словамі — буржуазная дэмакратыя.

Сапраўдна ж дэмакратыя можа існаваць толькі ў сацыялістычным грамадстве.

М. ЯНУШЭВІЧ.

Англія.

Многія населеныя пункты Мінскай вобласці звязаны сёння з беларускай сталіцай электрыфікаванымі чыгуначнымі шляхамі. НА ЗДЫМКУ: экскурсія на ўчастку Мінск—Стоўбцы.

Фота К. ЯКУБОВІЧА.

КОЛЬКІ КАШТУЕ ПОСТ ПРЭЗІДЭНТА

Калі ўважліва прыгледзецца да таго, якім чынам манопалісты ўтрымліваюць у сваіх руках палітычную ўладу, то прыходзіць да вываду, што яны на-ранейшаму адводзіць важнае месца выбарам, выкарыстоўваючы іх як дымавую за-слону. Магчыма, хтосьці не згодзіцца са мною? Тады няхай растлумачыць, чаму ні ў адной палаче амерыканскага кангрэсу няма ні аднаго рабочага або дробнага фермера. Затое там сядзяць банкіры, бізнесмены.

Выбары ў Амерыцы патрабуюць грошай, і немалых. Кандыдат у палату прадстаўнікоў кангрэса яшчэ зусім нядаўна павінен быў затраціць ад 40 да 70 тысяч долараў. Калі ў вас ёсць велізарны асабісты рахунак ў банку і вас падтрымлівае бізнес, можаце вылучыць сваю кандыдатуру ў амерыканскі кангрэс. Калі ж ні таго ні другога ў вас няма, забудзьцеся пра свае намеры.

А ведаеце колькі каштуе пост прэзідэнта? Двум кандыдатам — Форду і Картэру — выбары абышліся ў дзiesiąткі мільёнаў долараў. І, вядома ж, не з уласнай кішні. У фонды выбарчых кампаній паступаюць ахвяраванні ад буйных карпарацый, якія робяць стаўку на таго або іншага прэтэндэнта. Пасля «уотэргейтскай справы», праўда, быў прыняты закон аб фінансаванні перадвыбарчых кампаній, але наўрад ці ён захоўваўся.

Аб якой жа дэмакратыі можа ісці гаворка, калі кіраўнікі краіны фактычна купленыя за долары. Сродкі масавай інфармацыі, царква на службе ў манополі. Можна было б прывесці мноства фактаў, калі і буржуазнае правасуддзе становіцца на бок злачынцаў, у якіх шмат долараў. Вось што значыць дэмакратыя па-амерыканску.

Зусім іншае становішча на маёй Радзіме, у Савецкім Саюзе. Там дзяржавай кіруюць сапраўды абраныя народам лепшыя прадстаўнікі рабочых, калгаснікаў і інтэлігенцыі, якія змагаюцца за лепшае і шчаслівае жыццё для ўсіх працоўных. У СССР ад вылучаемага кандыдата не патрабуецца ніякага грошовага закладу або маёмаснага цензу. Ён не нясе ніякіх расходаў у сувязі з выбарамі, у якіх, дарэчы, удзельнічаюць усе савецкія грамадзяне, што дасягнулі 18 гадоў.

Паспяховае развіццё Савецкай дзяржавы, бясспрыкладны ў гісторыі эканамічны і сацыяльна-культурны ўздым, палітычная актыўнасць працоўных пацвярджаюць дэмакратычную сутнасць Савецкай улады, сведчаць аб перавазе сацыялістычнай дэмакратыі перад буржуазнай.

ЗША.

Сямён ТРЫХАНЮК.

«Голас Радзімы»

№ 49 (1464)

«ЧИТАЙТЕ— И ВЫ ПОЙМЕТЕ...»

Почтайте английские газеты, послушайте радио, посмотрите телевидение — и вы поймете, что в Великобритании самые гуманные законы, а граждане этой страны пользуются всеми правами, записанными в конституции.

Пойдите в Гайд-парк. Там каждый может ругать капиталистическую систему, критиковать правительство. Вполне возможно, что слушать вас никто не будет, но ведь вы «свободно» высказываете свое мнение. Правда, директора своего или управляющего конторой, где работаете, вы не сможете покриковать: уволит и никому не пожалуется. Ведь он — хозяин. Его слово — закон.

Вы можете в любой момент отправиться в зарубежное путешествие.

ЗАКОН НА КАЖДЫЙ ДЕНЬ

Существует непреложная истина: Конституция — основной закон каждого государства. Так считают и в Советском Союзе, отмечая ежегодно 5 декабря День Конституции СССР как общенациональный праздник.

Однако целый ряд западных «советологов» утверждают, что советская Конституция — лишь фасад, за которым «творит свое всевластие» государственный аппарат, а советские люди, если верить подобным высказываниям, будто бы живут в некоем «конституционном вакууме» 364 дня в году.

«Конституционный вакуум», по их мнению, относится к тем статьям, которые закрепили права советских граждан.

На чем основаны подобные рассуждения? Либо на неосведомленности, либо на намеренном искажении фактов. При сравнении Основного Закона Советского государства с буржуазными конституциями бросается в глаза, что в них декларируются примерно одинаковые права и свободы. Однако социалистическая конституция по-иному решает вопрос практической реализации прав и свобод. Она существенно отличается и механизмом своего действия.

Во-первых, Конституция СССР — это прочная юридическая база осуществления конкретных прав человека: социально-экономических, политических, гражданских. В этом качестве конституционные нормы действуют как бы автоматически, незаметно. Советскому гражданину не угрожает безработица. Он получает образование и не платит за это. Болезнь — это не финансовая катастрофа, а если он, как и каждый человек, тревожится за свою старость, то отнюдь не потому, что у него не будет куска хлеба.

Характерной чертой Конституции СССР является то, что права и свободы в ней не только провозглашаются. Каждая статья обязательно предусматривает конкретные гарантии и их реализацию.

Например, в первой части статьи 122 декларируется, что женщине в СССР предоставляются равные с мужчиной права во всех областях хозяйственной, государственной, культурной и общественно-политической жизни.

Вторая часть гласит: «Возможность осуществления этих прав женщиной обеспечивается предоставлением женщине равного с мужчиной права на труд, оплату труда, отдых, социальное страхование и образование, государственной охраной интересов матери и ребенка, государственной помощью многодетным и одиноким матерям, предоставлением женщине при беременности отпусков с сохранением содержания, широкой сетью родильных домов, детских яслей и садов».

Во-вторых, Конституция СССР — это юридическая база правотворчества. В советской правовой системе в отличие, скажем, от американской существует разветвленная система законов, которые помимо Конституции, но строго на ее основе защищают каждое право, провозглашенное в Конституции. Например, Кодекс законов о труде

РСФСР содержит 256 статей. Нормы, предусматривающие ответственность за нарушение права на труд, содержатся в уголовном законодательстве.

В некоторых буржуазных государствах, имеющих, подобно СССР, федеративную структуру, текущее законодательство под влиянием местных властей или политической конъюнктуры нередко по-разному трактует одни и те же вопросы. В Советском Союзе каждая из 15 республик тоже принимает свои законы, которые порой отличаются друг от друга. Но они не могут противоречить Конституции СССР и общесоюзным Основам законодательства, которые принимает Верховный Совет СССР, то есть ни одна статья закона не может быть «неконституционной». Существует правило: в случае противоречий между республиканским и союзным законами действует закон союзный. В СССР поэтому невозможно такое положение, как, скажем, в США, где в одном штате женщина может развестись с мужем, а в другом — нет.

Каждый закон в СССР имеет конкретный адрес: если статья 126 Конституции обеспечивает право трудящихся на объединение в общественные организации, то на ее основе действует норма, предусматривающая уголовную ответственность за воспрепятствование законной деятельности профсоюзов. Таким образом, исключается неправомерное использование закона, как, например, в США, где анти-трестовское законодательство применяется для уголовного преследования профсоюзов, а не корпораций.

Наконец, в-третьих, советская Конституция — это рабочий документ, непосредственно действующее право, которым пользуются как отдельные граждане, так и суды и органы власти при решении повседневных дел. Здесь Конституция имеет свою специфику использования.

Кого же и как она защищает?

Она вступает непосредственно в действие, когда спор касается жизненно важных для человека интересов и когда текущее законодательство не дает четкого ответа, как решать дело. Существенно: конституционные нормы используются в суде не для конкретного наказания виновных (это в соответствующих случаях происходит на основании статей законов), а для восстановления нарушенных прав граждан, для реального осуществления этих прав.

Таковы вкратце основные задачи и функции Конституции СССР, которая действует в стране вот уже 40 лет.

Как отмечалось на XXV съезде КПСС, в СССР ведется работа по подготовке проекта новой — четвертой по счету — советской Конституции. Одной из основных задач ее является дальнейшее укрепление и развитие социалистической демократии.

Анатолий ВЕНГЕРОВ,
кандидат юридических наук.

АПН.

РЕАЛЬНЫЕ ПРАВА,
РЕАЛЬНЫЕ СВОБОДЫ

В начале нынешнего года вступили в силу международные Пакты о правах человека. Это знаменательное событие произошло после того, как Пакты ратифицировали тридцать пять государств мира.

Анализ Пактов о правах человека показывает, что большинство их положений полностью или частично совпадает с положениями конституционного и текущего законодательства СССР и других социалистических стран, несмотря на то что оно складывалось задолго до принятия Пактов. Неудивительно поэтому, что Советский Союз, социалистические страны были в числе первых государств, которые стали участниками этих международных документов.

Ратификация Советским Союзом Пактов о правах человека не повлекла, следовательно, каких-либо серьезных изменений в законодательстве страны. Значительное число прав и свобод, зафиксированных в этих международных документах, является для СССР давно достигнутым этапом.

Пакты о правах человека начинаются с провозглашения права каждого народа на самоопределение, включая право на свободное распоряжение своими природными богатствами и ресурсами (ст. 1). Это право было зафиксировано в Пактах по инициативе Советского Союза.

Статьи 2 и 3 обоих Пактов запрещают дискриминацию по каким-либо основаниям и особо обязывают государство обеспечить мужчинам и женщинам в одинаковой степени пользование всеми правами, предусмотренными в Пактах.

Надо сказать, что право народов на самоопределение, принципы запрещения дискриминации и равноправия мужчин и женщин наряду с некоторыми другими лежат в основе всех прав, зафиксированных в Пактах, ибо без их соблюдения невозможно обеспечить основные права и свободы человека.

В Советском Союзе эти права были осуществлены в полном объеме в первые же годы Советской власти. Буквально через неделю после рождения Советского государства была принята «Декларация прав народов России», которая провозгласила равенство и суверенность народов России, их право на свободное самоопределение, вплоть до деления и образования самостоятельных государств. Положения, содержащиеся в Декларации, последовательно проводились в жизнь. Советский Союз, согласно Конституции, является ныне федеративным союзным государством, объединяющим 15 союзных республик. Каждая союзная республика — это суверенное государство, которое, войдя в СССР, сохраняет право выхода из него.

В первые же годы своего существования Советское государство запретило дискриминацию и обеспечило равноправие женщин. В настоящее время женщины составляют 51 процент всех занятых в народном хозяйстве рабочих и служащих. Почти треть депутатов Верховного Совета СССР — женщины. В местных же Советах они составляют почти 50 процентов. Это означает, что более миллиона женщин — работниц, колхоз-

ниц, ученых, учителей — вместе с мужчинами активно участвуют в управлении государством.

Конституция Советского Союза еще в 1936 году закрепила в законодательном порядке равноправие всех граждан СССР и установила уголовную ответственность за прямое или косвенное ограничение прав трудящихся в зависимости от их расовой или национальной принадлежности (ст. 123).

Пакт ООН об экономических, социальных и культурных правах признает, например, право каждого человека на образование, включая обязательное и бесплатное начальное образование, а также постепенное введение бесплатного высшего образования (ст. 13). В Советском Союзе все виды обучения бесплатны.

Студенты освобождены от платы за обучение и получают стипендии от государства.

Одним из основных прав трудящихся во всей системе прав и свобод человека является право на труд. Осуществление этого права необходимо не только для удовлетворения жизненных потребностей человека, но и для всестороннего его развития. Реальное осуществление права на труд заключается в обеспечении работой всех желающих и предполагает защиту каждого от безработицы.

В Советском Союзе безработица была ликвидирована почти 50 лет назад, и с тех пор количество рабочих мест всегда превышает предложение рабочей силы. «Право на труд, — подчеркивается в Основном Законе Советского государства Конституции СССР, — обеспечивается социалистической организацией народного хозяйства, неуклонным ростом производительных сил советского общества, устранением возможности хозяйственных кризисов и ликвидацией безработицы» (ст. 118).

В Советском Союзе претворены в жизнь и другие права, закрепленные в Пактах о правах человека.

Советское законодательство исходит из того, что в случае несоответствия между внутригосударственным и международным правом действуют нормы международного права. В законодательстве СССР содержатся четкие постановления по этому вопросу. В ст. 129 Основ гражданского законодательства Союза ССР и союзных республик говорится: «Если международным договором или международным соглашением, в котором участвует СССР, установлены иные правила, чем те, которые содержатся в советском гражданском законодательстве, то применяются правила международного договора или международного соглашения».

Аналогичные по содержанию статьи содержатся во всех гражданских кодексах союзных республик, а также в важнейших законодательных актах СССР.

Это гарантия того, что законодательство СССР будет постоянно развиваться и совершенствоваться, закрепляя достижения на этом пути и способствуя реализации советскими людьми своих прав и свобод.

Владимир КАРТАШКИН.

АПН.

за мяжкой і дома

СУПРАЦОЎНІЦТВА
МАЦНЕЕ

У Мінску адбыўся сімпозіум «Шліфавальныя станкі для падшыпнікавай прамысловасці», арганізаваны знешнегандлёвым прадпрыемствам ВМВ пры садзейнічання прадпрыемства «Інтэрвербунт» ГДР, а таксама Усесаюзнага аб'яднання «Знешгандальрэклама», Беларускага навукова-даследчага інстытута навукова-тэхнічнай інфармацыі і тэхніка-эканамічных даследаванняў Дзяржплана БССР.

Сябры з ГДР знаёмлілі беларускіх спецыялістаў з новымі станкамі для ўнутранага і знешняга шліфавання і такарнай апрацоўкі ролякаў і кольцаў падшыпнікаў.

— Сярод навінак абсталя-

вання, распрацаванага прадпрыемствамі ГДР, у агульнай складанасці каля 50 мадэляў, — паведаміў начальнік аддзела станкоў і кавальска-прэсавага абсталявання гандлёвага прадстаўніцтва ГДР у СССР Герман Хелер. — Яны вызначаюцца высокай скорасцю шліфавання — да 80 метраў у секунду — і мікронай дакладнасцю апрацоўкі.

АДДЗЯЛЕННЕ
ТАВАРЫСТВА
ДРУЖБЫ З ГДР

Вось ужо некалькі гадоў паспяхова развіваюцца дзелавыя і сяброўскія кантакты паміж авіятарамі Беларусі і ГДР. Павялічваецца аб'ём перавозак па маршруту Мінск — Берлін

— першай міжнароднай авіялініі, адкрытай у нашай рэспубліцы.

Большасць самалётаў авіякампаніі ГДР рамантуюць на Мінскім авіярамонтным заводзе.

Днямі на прадпрыемстве было створана аддзяленне Савета таварыства дружбы з ГДР. На ўстаноўчым сходзе выступілі перадавікі вытворчасці, віцэ-консул Генеральнага консульства ГДР у Мінску Р. Штайн, прадстаўнік авіякампаніі «Інтэрфлюг» В. Гасціловіч. Яны гаварылі, што новае аддзяленне таварыства будзе садзейнічаць умацаванню і расшырэнню дружбы народаў СССР і ГДР.

Старшынёй праўлення аддзялення таварыства абраны дырэктар завода, кандыдат тэхнічных навук А. Ямаў.

Ледастаў на рацэ Нёман ля Гродна.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

СПАДЧЫНА ВЫХОЎВАЕ ЗМАГАРОЎ

[Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.]

і сцішаныя, яны падышлі ўслед за настаўніцай да невысокай агароджы. Чырвоная зорка зіхацела за ёй. І крыху далей... І яшчэ за дрэвамі... Стромкія сосны прапускалі праз негустыя вершаліны сонечныя промні, і на паляне было ціха, урачыста і светла. Так згадваюць сёння сваё першае далучэнне да паняццяў «гісторыя», «Радзіма» дарослыя ўжо вучні той настаўніцы, прадстаўнікі самага першага пасляваеннага пакалення. Цяпер яны старэйшыя за таго партызана, пра якога расказвала настаўніца, і шмат бачылі помнікаў, гарадоў, цудоўных мясцін. Іншы выгляд набылі за гэты час і партызанскія могілкі. А тыя чырвоныя зоркі нязгасна гараць у сэрцах трыццацігадовых. Быццам дзецьмі яны далі ля помніка ў лесе прысягу на вернасць людскай памяці.

Чалавек не можа жыць, не адчуваючы пераемнасці пакаленняў, не ўсведамляючы таго, што было раней, і не верачы ў будучыню. А каб хто і паспрабаваў — якім халодна-адзінокім і бяссэнсавым стане яго жыццё. Трэба ведаць свае вытокі. І школьных уроках гісторыі тут яўна мала. Прага пазнаць сябе, родны кут, краіну змусіць узяць у рукі кніжкі па краязнаўству, выкліча жаданне дакрануцца да муроў, якія баранілі далёкіх продкаў, прайсці сцежкамі тых, хто рызыкаваў сваім жыццём і шчасцем у імя сённяшняга дня.

У залежнасці ад схільнасцей чалавек складае маршрут вандравак. Адзін дэталёва пазнаёміцца з дзейнасцю мясцовага падполля ці партызанскага злучэння, што вяло барацьбу з фашыстамі ў гады мінулай вайны, наведзе месцы баёў, ускладзе кветкі да помнікаў і абеліскаў. Другі пачне шукаць старадаўнія курганы, у час водпуску паедзе з археалагічнай экспедыцыяй. Трэці з хваляваннем будзе фатаграфавачы муры непрыступных у мінулым замкаў, што загадкава адлюстроўваюцца ў возеры, ці высокі ганак, з якога калісьці азіраў ваколіцы славы паэт.

Задаволішы першую цікаўнасць, людзі, як правіла, добрымі словам згадваюць тых, хто збярэг гістарычныя каштоўнасці, стварыў помнікі, дапамог арыентавацца пры пошуках. І імкнуцца самі зрабіць падобнае для іншых. Так у Беларусім добраахвотным таварыствам аховы помнікаў гісторыі і культуры з'яўляюцца новыя энтузіясты. Гэта Таварыства, створанае 10 гадоў назад,

мае цяпер адзін мільён семсот тысяч членаў і выдаткоўвае на ахову народнай спадчыны сотні тысяч рублёў штогод.

У канцы лістапада гэтага года прадстаўнікі арганізацыі Таварыства з усіх куткоў рэспублікі сабраліся ў Мінску на свой чарговы, III з'езд. Што хвалюе іх найбольш? Аб чым вяліся спрэчкі? Гаспадарчыя, дзелавыя пытанні вырашаліся, як гаворыцца, у рабочым парадку, і не выклікалі асаблівых прэзчанняў ці дыскусій. Гэтану ў многім садзейнічала і прыняцце сёлета ў кастрычніку сесіяй Вярхоўнага Савета СССР Закона Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік «Аб ахове і выкарыстанні помнікаў гісторыі і культуры». Разважанні і прапановы выступаўшых закралі ў асноўным выхаваўчую дзейнасць Таварыства. Вядома, вельмі важна выявіць аб'ект ці рэч, што мае грамадскую каштоўнасць, ацаніць іх навуковую ці эстэтычную значнасць, выдаць ахоўны ліст. Але ж у рэшце рэшт падобнае адкрыццё робіцца дзеля таго, каб пра яго ведалі іншыя, каб ім ганарыліся.

Самая шырокая работа вядзецца цяпер у рэспубліцы па ўвекавечанню памяці загінуўшых у Вялікай Айчыннай вайне. «Беларусь парасла абеліскамі», — як сказаў паэт. Адчуваецца, што актуальнасць гэтага знікне не хутка. Надта ж трагічныя і маштабныя падзеі перажыла наша зямля, неймаверныя страты панёс народ. Яшчэ жывыя людзі, лёс якіх скалечыла вайна. І бясконцае іх шкадаванне пра равеснікаў, што юнымі пайшлі ў бессмяротнасць, пераходзіць у палыманыя заклікі да міру на планеце. «Памятайце і змагайцеся» — так лаканічна можна сфармуляваць іх лозунг. Юнакі і дзяўчаты пасляваеннага часу вучацца глыбокаму разуменню мужнасці і стойкасці праз мастацтва, літаратуру, сустрэчы з былымі воінамі і партызанамі.

На захадзе часам выказваюць думку, што мы ваенізуем сваю моладзь, прымушаем яе жыць мінулым. Не, паны — «добразычліўцы». Мы толькі ўзбройваем савецкіх юнакоў і дзяўчат прадаў, вучым іх самастойна мысліць і аналізаваць, нагадваем, што неўзабаве на іх пакаленне лягуць асноўныя дзяржаўныя клопаты...

Дбаючы пра стварэнне ці ахову помнікаў гісторыі, маладыя фарміруюць уласны светлагляд, загартоўваюць характар, бо, разважаючы пра чыёсьці гераічнае ці трагічнае жыццё, яны з юначым максіmalізмам мераюць сябе тымі

надзвычайнымі абставінамі. Паходы па месцах былых баёў, аднаўленне партызанскіх стаянак, пошукі імён загінуўшых, самадзейныя песні і роздумы ля вогнішча — эмацыянальнае ўздзеянне гэтага ў поўнай меры можна будзе вызначыць праз гады. Бо такія «мерапрыемствы», як згаданы вышэй паход першакласнікаў да партызанскіх могілак, асэнсоўваюцца з гадамі, фарміруючы перакананні чалавека. Якая святыня стане пунктам адліку — Хатынь, Брэсцкая крэпасць ці безыменны курганок з чырвонай зоркай... З памяці пра пакуты вырасце імкненне да шчасця.

У паўсядзённым жыцці мы нярэдка нават не заўважаем работы Таварыства. І гэта якраз сведчыць пра яе арганічнасць і неабходнасць. Вісіды на будынку шылда «Ахоўваецца дзяржавай...» А як жа інакш! Стагоддзі назад архітэктары і народныя майстры праявілі тут свой талент. Плануючы забудову новых кварталаў у Мінску, Віцебску, Гомелі, Пінску, Гродна, Слоніме і іншых гарадах, спецыялісты ўлічваюць парады і рэкамендацыі па захаванню культурнай спадчыны мінулых эпох, што мае гістарычную і эстэтычную каштоўнасць, надае сучасным гарадам адметнасць. Падобная дакументацыя складзена больш як для 20 гарадоў. Навуковыя экспедыцыі вядуць збіранне і вывучэнне колішняга адзення, прылад працы, твораў народнага мастацтва — праз рэчы лягчэй уявіць сабе клопаты і заняткі продкаў, іх густы і імкненні. Бюлетэнь «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» змясціў ўмовы рэспубліканскага конкурсу кінаамагараў, значыць, зноў сотні добраахвотнікаў будуць глядзець стужкі сваіх сяброў, знятыя на шляхах народнай мужнасці, дапамагаць стварэнню маляўнічых і публіцыстычных фільмаў, што ўбярэць у сябе слаўныя і горкія старонкі роднай гісторыі і нашы сённяшнія ўспрыняцце іх. Падобную масавасць раней выклікаў конкурс школьных сачыненняў на патрыятычную тэму. Прызнаная лепшай споведзь-роздум Наталлі Зубар з Мазыра была змешчана ў бюлетэні Таварыства аховы помнікаў. Як і некаторыя малюнкi школьнікаў Наваполацка. Самая вялікая зала горада ледзь умясціла творы юных мастакоў, што вобразна і ўсхвалявана расказвалі пра іх адносіны да вайны і міру, баявой і працоўнай славы. У экспазіцыі было шмат праектаў помнікаў, якія дзецям уяўляюцца патрэбнымі на зямлі ці ў космасе.

Лагічна і жыццёва ўзнікла пераемнасць у выхаванні «наглядным шляхам». Мары-утопіі пра «Горад Сонца», пасляваенная палеская вёска, сённяшнія куткі і музеі баявой і працоўнай славы на прадпрыемствах і ва ўстановах рэспублікі.

З асэнсавання мінулага кожным членам грамадства пачынаецца яго будучыня.

Усё больш паклоннікаў знаходзіць старажытная музыка. Нядаўна ў нас гастралюваў вядомы нямецкі музыкант прафесар Ганс Тышнер, які ўзначальвае Нацыянальную оперу ў Берліне. Зала сталічнай філармоніі ледзьве ўмясціла ўсіх жадаючых паслухаць яго ігру на клавесіне. НА ЗДЫМКУ: Г. ТЫШНЕР выступае перад мінчанамі.

Фота В. ВІТЧАНКІ.

«ХАРОШКІ» ВЯРНУЛІСЯ З ДАНІ

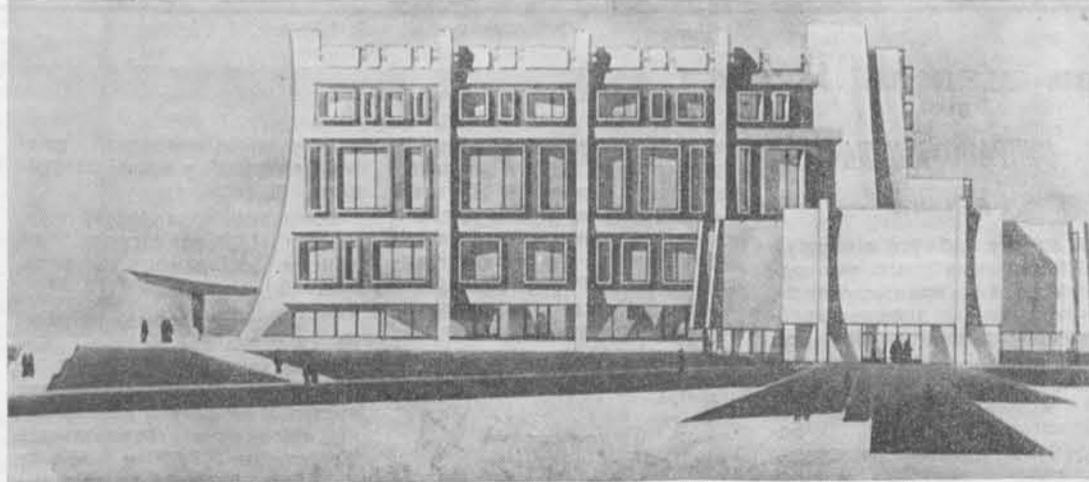
Зусім нядаўна з першых зарубешных гастролей у Даніі вярнуўся беларускі эстрадна-фальклорны ансамбль «Харошкі». За тры тыдні маладыя беларускія танцоры выступілі перад датчанамі больш чым з дваццацю канцэртамі. У іх сюжэтная пабудаваная праграма ўваходзілі харэаграфічныя кампазіцыі «Добры вечар!», «Субота», а таксама танцы «Мітусь», «Гусарыкі», «Лянсей» і іншыя, якія палюбіліся і дома. Але цяжка ўявіць канцэрт «Харошак» без народных песень, што так пранікнёна выконваюць салісты ансамбля Ніна Аўдзееўка і Міхась Пауц.

Гастролі прайшлі з поспехам. Члены ансамбля сустракаліся з актывістамі таварыства «Данія—СССР». Сярод сувеніраў, прывезеных дадому, альбомы карыкатур Х. Бідструпа, на вокладках якіх сяброўскія шаржы на «Харошкі», зробленыя вядомым мастаком.

НА ЭКРАНЕ—ФІЛЬМЫ АНГЛІ

У адпаведнасці з планамі культурнага супрацоўніцтва паміж СССР і Вялікабрытаніяй у Мінску праходзіў тыдзень англійскага фільма. Творы кінамагарафістаў Англіі дэманстраваліся ў кінатэатрах «Партызан» і «Кіеў».

Праграма ўключала мастацкія і дакументальныя фільмы. Тыдзень адкрыла стужка «Непрыстойныя паводзіны», якая выяўляе норавы, што панавалі ў англійскай каланіяльнай арміі ў Індыі. Фільм зняў вядомы рэжысёр М. Андэрсан па сцэнарыю Р. Індэрсана. Дэманстраваліся таксама фільмы «Асы ў небе», «Крышталны туфлік і ружа», «Багі Мэлон» і «Пасланец».

У Гродна, на скрыжаванні вуліц Маставой і Навазямкавай, будзе ўзведзены новы будынак абласнога драматычнага тэатра. У праекце прадугледжаны дзве залы на 800 і 300 месцаў, звернутыя да Нёмана пляцоўкі для агляду краявідаў, зручныя

лесвіцы злучаць тэатр з набыражнай і суседняй плошчай. Перад тэатрам размесціцца вялікая стаянка для аўтамашынаў. Аўтары праекта — архітэктары Г. Мачульскі і Г. Калачова ўлічылі, што будынак тэатра будзе знаходзіцца ў су-

седстве са старымі пабудовамі, і пастараліся гарманічна «ўлісаць» яго, не парушыўшы самабытнага аблічча старажытнага горада.

НА ЗДЫМКАХ: будаўніцтва тэатра толькі пачынаецца; а вось так ён будзе выглядаць у хуткім часе.

Кропля смутку

Ты нарадзіўся тут, і
усё ў тваім жыцці звязана з гэтай зямлёй.

Ежы ПУТРАМАНТ.

Надаўна прачытаў я раман польскага пісьменніка Ежы Путраманта «Пушча» аб складаным жыцці ў першы пасляваенны гады на Мазурах, аб драматычным лёсе Пятроўскага — лесніка, які раней служыў у Арміі Краёвай, а цяпер хоча жыць сам для сябе. Не буду гаварыць пра палемічнасць твора, вострую канфліктнасць, умелна разгарнуць характар і паказачы пераканаўчую карціну сацыяльных пераўтварэнняў у пасляваеннай Польшчы, пра ўсё тое, што ўцягвае чытача ў створаны пісьменнікам шматфарбны свет і прымушае жыць учынкамі і хваланнямі герояў. Скажу толькі, што мяне ўвесь час не пакідала думка — адкуль узяты пейзажы, гэтыя старыя сосны, лясныя пяскі, зімовае возера, на якім так «па-нашаму» ловаць пад ільдом рыбу. Ці не з Беларусі? Уражанне было такое, што ўсё гэта «спісана» з беларускага краявіду, у крайнім выпадку — з польскай часткі Белавежскай пушчы.

І вось Ежы Путрамонт як галоўны рэдактар польскага штотыднёвіка «Літаратура» гасцюе з жонкай Наталляй у Беларусі, і я суправаджаю іх. А шлях наш такі: Мінск — Белавежская пушча — Брэст.

— Зараз пачнецца Маскоўская вуліца. Давайце праедзем яе цішэй, — прапанаваў Ежы Путрамонт, калі мы выязджалі з Мінска. — Хачу паглядзець, дзе я нарадзіўся. Вунь, бачыце, там, дзе канчаецца чыгуначнае палатно, сталі баракі, а далей ішла вуліца Другая Сергіеўская, пазней яе назвалі Рабкораўскай. Я заяджаў сюды адразу пасля вызвалення, у сорак чацвёртым годзе — тады я быў прыкамандзіраваны да 3-га Беларускага фронту. Нікога з радні ў жывых не застаў. У шэсцьдзесят другім, калі ўдзельнічаў у купалаўскіх урачыстасцях, я прыходзіў сюды з Максімам Танкам. Доміка не было. Стаялі ўжо гэтыя вялікія будынікі.

Тут мне здалася дарэчы запытаць у Ежы Путрамонта пра яго паходжанне.

— Бабка мая нарадзілася ў Нясвіжскім раёне. Выйшла замуж за рускага настаўніка. Так што з аднаго боку я сын абруселай полькі, а з другога — апалячанага літоўца, — адказаў пісьменнік.

За горадам мы ўбачылі ўказальнік «Негарэлае».

— Тут столькі вайны прайшло, што ўсе вёскі гарэлі, а гэта заставалася. Не-га-рэ-ла-е, — Ежы Путрамонт прыслухаўся да гучання кожнага складу слова і папраціў: — Калі будзем праяджаць Бярозу, пакажыце, дзе да трыццаці дзевятага года была турма. Там з ласкі польскіх буржуазных улад адбывалі зняволенне наш паэт Леон Пастэрнак, украінскі пісьменнік Аляксандр Гаўрылюк. Улады хацелі пасадзіць туды і Максіма Танка, і мы рабілі ўсё, каб ён і для польскага народа стаў вядомы, каб і палякі абаранілі яго. Я напісаў тады некалькі артыкулаў пра заходнебеларускую літаратуру, помню, адзін з іх надрукаваў у Варшаве, але, на сутнасці, у іх ішла размова пра Танка.

— А як даўно вы знаёмы з ім?

— Нездзе з трыццаці дзевятага года або з трыццаці трэцяга года, ведаю з Вільні. Ён знешне нагадваў тады Ясеніна. Светлавалосы, малады, просты. Здавалася, даткнуся да яго — і выскачыць іскра паззі. Ужо тады яго вершы мелі вялікую выбуховую сілу. На Першае мая ў трыццаці шостым годзе Танк чытаў вершы. Прышлі польскія рэакцыянеры, каб сарваць мітынг. І мы, палякі, біліся з паліцамі, каб даць магчымасць чытаць Танку беларускія вершы. Былы вельмі высокае пачуццё інтэрнацыянальнай дружбы, салідарнасці. Трэба сказаць, што некаторыя з заходнебеларускіх пісьменнікаў не выходзілі са свайго кола. Танк адразу стаў міжнародным. Дружба з Танкам мяне натхніла на творчасць. У той час я нават лепш любіў яго чытаць, чым каго з польскіх пачаў. Дзякуючы яму, я адчуў і палюбіў беларускую мову. Некаторыя тады думалі, што беларуская мова — гэта дрэнная польская або руская. Калі я прачытаў Танка, то зразумеў, што гэта самастойная, багатая мова. Вы толькі паслухайце:

— Ну што ж, кажы, што ў вас чуваць? — Пачаў стары пра сенажаць, Успомніў жыта і авёс... А вочы... мокрыя ад слёз... А потым я загаварыў: Нічога, год я перажыў. Ды не адзін — сядзіць нас шмат, — Прывыклі трохі і да крат...

Вельмі чыста, з мужчынскай мяккасцю і цеплынёй Ежы Путрамонт прачытаў да канца гэты верш пра спатканне бацькі з сынам-падпольшчыкам і дадаў:

— Якая натуральнасць гучання слова, суладнасць мовы і вобразаў. Гэта само жыццё. А верш «На шляху дакіх гусей» я пераклаў і ўключыў у свой першы зборнік «Учора і вяртанне».

— У мяне ёсць ваша пазнейшая кніга «Вераснёвыя навелы», выпушчаная ў сорак першым годзе ў Львове. А чаму вы далі такую назву зборніку — «Учора і вяртанне»?

— Жакхлівая назва! Яна азначала, што я быў авангардыстам і павярнуў да паўфутурызму. Другі зборнік называўся ўжо проста — «Лясная дарога». Першы выйшаў тыражом 200 экзэмпляраў, а прададзена было 5, другі — 150 экзэмпляраў, а прадалі ўсяго 2. Пасля такіх «бурных» поспехаў у паззі я стаў пісаць прозу. «Вераснёвыя навелы» і ёсць мая першая празаічная кніга. Як бачыце, я не скарашпелка, а гатунак асенне-зімні, — дадаў з усмешкай пісьменнік і працягваў: — Да Вялікай Айчыннай вайны ў тым жа Львове я пераклаў «Разгром» Фадзеева і «Чапаева» Фурманова. Гэтыя творы і зараз выдаюцца ў маім перакладзе.

— А куды вас закінула вайна? — задаў я пытанне.

— Спачатку ў Маскву. Там бачыў Купалу, зноў сустрэўся з Танкам. Працаваў журналістам, а пасля ўвайшоў у лік тых першых паліцаў, якія фарміравалі на тэрыторыі СССР І-ю польскую дывізію імя Касцюшкі, — быў нампалітам батальёна, палка, дывізіі, затым прызначылі на 2-гі Украінскі фронт прадстаўніком Войска Польскага па фарміраванні. Пад Роўна я сустрэўся з паліцамі — камандзірам партызанскага атрада, многія рысы яго ўзяў для галоўнага героя рамана «Болдын».

Нялёгкімі былі і гады працы паслом у Швейцарыі, Францыі, прадстаўніком Польшчы ў Балканскай камісіі.

— Ці не таму і творы вашы востра драматычныя, канфліктныя?

— Так. Убачанае і перажытае наклала адзнаку на творчасць. На маю думку, літаратура без канфлікту — гэта машына без рухавіка.

Ля Івацэвіч нам адкрыўся з моста шырокі разліў Шчыры, а ўдалечыні сінелі спакойныя бары, лясы. Ежы Путрамонт адразу пераключыўся:

— Мне ўспомніўся Нёман каля Ліды, дзе я жыў да вайны з бацькам і дзе пісаў свае першыя вершы. Пасля верасня трыццаці дзевятага года я працаваў у Вілейцы ў абланы, а тады пераехаў у Львоў. У краевідах Беларусі нічога няма перабольшанага. Усё тут задумленае. Гор тут няма, рэчак бурных таксама. Горы — гэта прыгожа, але, на мой погляд, яны — лішак прыроды.

— Калі я чытаў вашу «Пушчу», то ўвесь час думаў, што пейзажныя малюнкi наведны вам беларускай прыродай.

— Не. У рамане дзеянне адбываецца ў Пяскай пушчы, што на Мазурах, у яе паўднёвай частцы, — адказаў пісьменнік. — Прататыпам Пятроўскага паслужыў гаспадар, у якога мы штогод адпачывалі ў вёсцы Кшыжы. Ездзіў я туды з 1953 да 1973 года, раман завяршыў у шэсцьдзесят пятым. Зараз тыя мясціны сталі даволі модным курортам, і я перастаў іх наведваць. У той пушчы ёсць мястэчка Кентшын, дзе знаходзілася «воўчае лагава» Птлера — праказах на яго я раскажаў у апавесці «26 ліпеня». Так што я неаднойчы вяртаўся да гэтых мясцін.

— І ўсё ж накіонт прыроды вы мяне не пераканалі...

На гэты раз працягу гаворкі я не дачакаўся.

За сяброўскай вачэрай у Белавежскай пушчы я пачуў лірычныя, з лёгкай усмешкай, багатыя па зместу словы Путрамонта:

— Розныя сувязі бываюць паміж людзьмі. Я ўпершыню адчуў сябе славянінам, калі ў Грэцыі ў 1947 годзе ўбачыў дэманстрантаў, якія неслі лозунг: «Прэч ад балгар!» І сёння, глядзячы на беларускіх жанчын, я хачу прапанаваць тост за славянскую абаяльнасць.

Ці не ад гэтага адчування пісьменнікам сябе, як часткі супольнага свету, ідзе маё такое блізкае ўспрыняцце яго твораў, яго герояў, пейзажу. І што да краявіду, то тут адбілася несвядома даўняе, што застаецца на ўсё жыццё — з дзяцінства і юнацтва. Тое месца, дзе чалавек адкрываў для сябе непаўторны свет, дзе ён упершыню здзівіўся багаццю лугавых кветак і стрыманасці лясных фарбаў, дзе ён ступаў босы на гарачы пясок — не забываецца, застаецца заўсёды з ім. І нездарма развіццём тостам Ежы Путрамонта былі словы: «Я аб'ездзіў амаль усе краіны свету. Я п'ю за самы родны мне пейзаж — Беларусі».

...Раніцой, як заўсёды ў дакладны час, сям'я Путрамонтаў з'явілася ля машыны. На Брэсцкім вакзале іх чакаў варшаўскі цягнік.

— Я рады, што вяртаюся ў Польшчу, але ў мяне застаецца кропля смутку, — задумлена сказаў мне на развітанне пісьменнік.

Аляксей ГАРДЗІЦКІ.

З кніжнай паліцы

БЛІЖЭЙ ДА НАРОДНАГА СЛОВА

Сустрэча з новым словам. Не пакідае яна раўнадушным, абыякавым ні спецыяліста-моваведа, ні студэнта-філолага, ні проста чалавека, любімага ў родную мову.

Менавіта такім пачуццём першараднага, чароўнага напаўняецца заўсёды, калі знаёміцца з працамі вядомага даследчыка беларускага народнага слова Фёдара Янкоўскага — «Дыялектнымі слоўнікамі» і «Родным словам» — кнігай, якая стала настольнай не для аднаго пакалення філолагаў.

І вось — новая сустрэча. Прыемная, цікавая. На гэты раз — з кнігай пад нелінгвістычнай, на першы погляд, назвай «Абразкі» (Мастацкая літаратура, 1975).

У свой час публікацыя абразкоў у часопісах «Полымя», «Маладосць» выклікала, як заўважае аўтар у прадмовы, адзіўленне сярод сяброў, знаёмых.

«Што? З лінгвістыкай, філалагіяй развітанне?» — на такіх пытанні не раз прыходзілася даваць адказы.

Зварот даследчыка мовы да прозы, да невялікіх памераў абразкоў нельга вытлумачыць як «развітанне з лінгвістыкай». «Супрацоўніцтва» моваведа ў галіне мастацкай літаратуры дае магчымасць вучонаму-лінгвісту ў мастацкай форме — даступнай шырокім колам чытачоў — раскрыць невычэрпныя моўныя багацці.

Шаноўна, з любасцю занатаваныя ў розных кутках Беларусі моўныя залацінкі — «гаваркія» словы, трапныя народныя выразы, па-майстэрску ўведзеныя ў тканіну твораў, ажываюць, палоняць арыгінальнасцю, магічнай сілай уздзеяння.

Не пакінуты без увагі даследчыкам і моўныя хібы — памылкі, якія нярэдка трапляюцца ў перыядычным друку, у вусных паведамленнях, у мове радыё- і тэлеперадач.

Заўважым, што пра лінгвістычную аснову кнігі яскрава сведчыць назва раздзела — «Само слова гаворыць» і шматлікіх абразкоў — «Пасеймікуем», «Спэка, суша, сухмень, сухавей», «Раптам, раптоўна, раптоўны...»

На старонках кнігі мы знойдзем многа слоў, якія з'яўляюцца мясцовымі назвамі рэчаў, з'яў, прадметаў; яны не толькі абазначаюць, але і характарызуюць іх. Гэта «гаваркія» словы, словы-вобразы.

Спынімся на некаторых з іх. **Парукаца** — падаць адзін аднаму руку. («З тым самым спакоем, быццам з абыякавасцю і без слова, парукаўся...»); **Мілавіца** — народная назва зоркі Венеры; **сеймікаваць** — гутарыць пра сямейныя справы («Хадзі, каж, пасядзі троху, пасеймікуем на лаўцы»).

Значэнне многіх слоў, і вышэй памянёных, абумоўлена іх празрыстай марфалагічнай будовай. Напрыклад: **чарпало** — «...сетка на абручы і на доўгім, але лёгкім і гладкім шасточку». Словаўтваральна яно стаіць у адным радзе з дзеясловам чэрпаць («Чарпало! Чарпануў — ёсць рыба!»).

Паасобныя словы адназначна выражаюць паняцці, для абазначэння якіх у літаратурнай мове ўжываюцца мнагазначныя лексічныя адзінкі. Напрыклад: **сетачок, сятка** — рыбалоўная снасць для лоўлі жыўцоў («І трыгубіца — сетка, на жаночкім капялюшыку — сетка, і на бульбу — сетка... Усё сетка і сетка...»).

У сучаснай беларускай мове мадэль «прыслоўе + сама» рэалізуецца адзінай лексемай таксама. У гаворках паводле гэтай мадэлі ўтворана прыслоўе **тамсама** («І тут ёсць тамсама — значыць: на тым самым месцы»), якому адпавядае ў літаратурнай мове прыслоўе **там жа**. Пра адсутнасць прыслоўя **таксама** ў кнізе справядліва зазначана: «Адна мадэль і для **таксама** і для **тамсама**, Цікава! А норма — інакш: **таксама, але там жа**».

Яркім стылістычным сродкам, выкарыстаным у кнізе, з'яўляюцца фразеалагізмы. Ужытыя на дзіва ў разнастайных кантэкстах, максімальна прыбліжаных да моўных сітуацый, з рознай эмацыянальна-экспрэсіўнай афарбоўкай, яны значна ажывляюць мову, робяць яе вобразнай, маляўнічай. Многія з народных выслоўяў немагчыма змяніць ні апісаннямі, ні шматслоўнымі разважаннямі, ні разгорнутымі каментарыямі. Напрыклад: выслоўе «Я й за гароу вам пакланюся» выклікае ўяўленне пра шчырую, ад сэрца, удзячнасць, пра найвялікшую павагу да чалавека. Або: «Ён кацяняці чужога за свой век не спалохаў» — пясчотна, па-народнаму хораша сказана пра добрага, бясскрыўднага чалавека. З уяўленнем пра марудную, недакучлівую з'яву звязаны фразеалагізм «цягнецца як гад». Выслоўе «хай гладка будзе ваша дарога» выражае пажаданне шчаслівай, удалай дарогі.

Кніга «Абразкі» Ф. Янкоўскага карысная не толькі свежасцю, навізнай моўнага матэрыялу — «гаваркімі» словамі, трапнымі народнымі выслоўямі. Яна з'яўляецца — без перабольшвання — практычным даведнікам па культуры роднай мовы, выдатным узорам выкарыстання ў мове мастацкай літаратуры народных граматычных формаў і сродкаў.

Вядома, што ўзаемна-зваротныя дзеясловы абазначаюць дзеянне, якое ўтвараецца некалькімі суб'ектамі і ўзаемна пераходзіць з аднаго суб'екта на другі. Часціца **-ся(-ца)** ў такіх дзеясловах мае значэнне «адзін аднаго». Таму ўжыванне ўзаемна-зваротных дзеясловаў пры адным суб'екце з'яўляецца ненарматыўным, памылковым. «Аб чым шаптаўся дубок...». «Шаптаўся адзін... Так можа быць? Каб шаптацца (як і сварыцца, як і спрацацца, як і цалявацца), трэба быць хоць бы ўдвух».

У абразку «І склоны не скасбачаныя» гаворка ідзе, як вынікае з тэкста, пра стылістычнае ўжыванне прыназоўнікаў **пра і аб**. Аўтар не сцвярджае, які з прыназоўнікаў павінен замацавацца ў якасці літаратурнай нормы. На думку вучонага, ужываючы тое або іншае прыназоўнікавае спалучэнне, патрэбна ўслуховацца ў яго гучанне. «Пра час і пра сябе — акуратней. А «аб часе і аб сабе»? І словы вядомыя, і склоны не скасбачаныя, а нежак не чытаецца».

У заключэнне хочацца дадаць, што кніга прафесара Фёдара Янкоўскага «Абразкі», з густам, выдатна аформленая мастаком А. Шэвравым, будзе карыснай філолагам, яе з увагай прачытаюць тыя, хто цікавіцца праблемамі роднай мовы.

Васіль РАГАУЦОУ,
аспірант Інстытута мовазнаўства АН БССР.

3 апошніх

вернісажаў

Афішы перад Палацам мастацтва на гэты раз запрашаюць на выстаўку твораў выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва самадзейных мастакоў і народных майстроў Беларусі. Падобная выстаўка ў Мінску нават сёлета не першая. Але цікавасць да такіх экспазіцый не толькі не памяншаецца, а прыцягвае ўсё большую і большую колькасць наведвальнікаў. Дастаткова сказаць, што гэта выстаўка павінна была закрыцца 6 снежня, аднак тэрмін яе работы падоўжаны.

У адзін з дзён экспазіцыю выстаўкі наведалі першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі П. Машэраў і іншыя кіраўнікі партыі і ўрада рэспублікі. Яны высока ацанілі работы беларускіх майстроў народнай творчасці, падкрэслілі яе вялікае

значэнне ў маральным і эстэтычным выхаванні працоўных.

Часта Палац напаяняецца дзіцячымі галасамі. Гэта прыходзяць вучні мінскіх школ. Агледзеўшы экспанаты, яны абступаюць майстроў, якіх, як звычайна, запрашалі на выстаўку, уважліва сочаць за іх работай, спрабуюць самі зрабіць якую-небудзь фігурку, садзяцца нават за кросны. Дзеці і ўнукі пераймаюць майстэрства старэйшых. У гэтай пераемнасці неўміручасць народнага мастацтва. Адметная рыса выстаўкі — даволі багата прадстаўленая творчасць маладых: ткацтва, разьба па дрэве, саломалляцтва.

Тысяча трыста работ амаль пяцісот аўтараў — такая гэта вялікая і разнастайная экспазіцыя. На выстаўцы, як ніколі, многа карцін са-

мадзейных і народных мастакоў. Вядома, іх творы выклікаюць спрэчкі адносна дасканаласці выканання, выразнасці мастацкіх сродкаў, ступені набліжэння іх да прафесійнага мастацтва. Але занятак жывапісам для кожнага з гэтых людзей стаў жыццёвай неабходнасцю, яны шукаюць у ім свой шлях, імкнучыся праз твор выказаць сваё «я».

Часам цяжка правесці мяжу паміж паняццямі «самадзейны» і «народны». Але спецыялісты сцвярджаюць, што яна ёсць. Самадзейныя мастакі, як правіла, займаюцца ў студыях, клубах, гуртках. На гэтай выстаўцы вельмі ўнішальна прадстаўлены Мінскі гарадскі клуб самадзейных мастакоў. Часта заняткі ў такім клубе — прыступка да мастацтва прафесійнага.

Народны мастак піша тое,

што быццам бы само прасіцца на палатно, ён адлюстроўвае жыццё так, як разумее яго. Але часам такі самародак падмячае і пераносіць у свой твор такія дэталі, фарбы, што выклікаюць зайздрасць і ў прафесіяналаў.

Карціны пішуць рабочыя, служачыя, калгаснікі. І там іх — самая разнастайная: барацьба народа супраць ворага ў час Вялікай Айчыннай вайны, будоўля і вялікі завод, збор ураджаю і родныя краявіды. Мастакі пішуць пра ўсё, што хвалюе іх, непакоіць і радуе, а за ўсім гэтым — жыццё нашай светлай і шчасливай Радзімы.

НА ЗДЫМКАХ: В. КУРЧАУ. Свята ўраджаю (разьба па дрэву); Л. КУЛАКОУСКІ. Зіма; В. ПЕПЛЯЕУ. Партрэт настаўніцы.

Д. БАБАК.

Мерыдыяны Бацькаўшчыны

АЗЁРНЫ КРАЙ

Беларуская зямля багата азёрамі. Агульная іх колькасць перавышае 10 тысяч, але толькі 470 маюць памеры звыш палавіны квадратнага кіламетра. Большасць азёр змяшчаецца ў катлавінах між узгоркамі, якія ўтварыў старажытны ледавік. Таму кажучы, што яны маюць ледавіковае паходжанне. Асабліва многа азёр на поўначы БССР. Гэтую частку рэспублікі завуць Беларускім Паазер'ем. У Браслаўскім і Ушацкім раёнах Віцебскай вобласці азёрамі занята каля 10 працэнтаў усёй плошчы.

Вывучаць беларускія азёры пачалі толькі ў наш час, калі ўзрасло іх гаспадарчае значэнне. Яны каштоўныя крыніцы прэснай вады і выдатныя мясціны адпачынку, патрэбны і для рыбнай гаспадаркі.

Самае вялікае возера Беларусі Нарач — у Мядзельскім раёне за 180 кіламетраў на паўночны захад ад Мін-

ска. Яно мае плошчу 80 квадратных кіламетраў. Вада тут вельмі чыстая і празрыстая. У сонечны летні дзень відаць праз яе пясчанае дно і маленькія каменчыкі. Ёсць на Нарачы і рыбная гаспадарка. Ловяць тут плотак, акунёў, шчупакоў і нават такую рэдкую рыбу, як вугор. Але асабліва славіцца Нарач месцамі адпачынку. Высокія сасновы боры падыходзяць да возера. На берагах пабудаваны санаторыі, турыстычныя базы і дамы адпачынку. Вядомы і нарчанскія мінеральныя крыніцы.

Нарач — самае вялікае возера, але самае глыбокае ў БССР — возера Доўгае ў Глыбоцкім раёне. Гэта вузкая калдобіна даўжынёй каля 6 кіламетраў мае глыбіню да 54 метраў. Такую катлавіну маглі стварыць раставішы воды, што збягалі са стромкага краю ледавіка. Берагі Доўгага возера высокія, парослыя лесам і хмызняком. Самае ж мелкае сярод

значных беларускіх азёр — Выганаўскае на Палессі. Яно займае 26 квадратных кіламетраў, але глыбіня яго менш за чалавечы рост і нават на самым глыбокім месцы — усяго 2 метры. І берагі і само возера зараслі чаротам. Адпачываць тут не вельмі зручна, але вабяць гэтыя мясціны рыбакоў і паляўнічых.

Ёсць на Беларусі і вялікія штучныя азёры — вадасховішчы. Найбольшае з іх — Вілейскае на рацэ Вілі вышэй горада Вілейкі. Яно мае плошчу 75 квадратных кіламетраў і створана ў 1970—1975 гадах для забеспячэння вадай Мінска — горада з буйной прамысловасцю і больш як мільённым насельніцтвам.

Але самыя абжыты беларускія вадаёмы — Заслаўскае вадасховішча ў 12 кіламетрах ад Мінска. Жыхары сталіцы называюць яго Мінскім морам. Тут выдатныя пля-

жы і месцы для рыбалкі, водна-спартыўныя комплексы, лодачныя станцыі і рэстараны. У цёплыя летнія дні сюды прыязджаюць дзесяткі, а то і сотні тысяч мінчан. Вечарам, калі сціхае над возерам цёплы вецер, блішчыць празрыстая вада і глядзяцца ў яе, як у люстэрка, старыя сосны, а за возерам ледзь відаць у Заслаўі старажытную «вежу Рагнеды».

Кожнае беларускае возера па-свойму непаўторнае, вабіць сціплай маўклівай прыгажосцю. Іх водныя прасторы апеты ў беларускіх песнях, пра многія азёры складзены легенды і паданні. Нярэдка менавіта праз іх узнікае ў чалавека цікавасць да пэўных мясцін, жаданне наведаць іх. Тысячы аматараў прыроды едуць штогод да возера Свіцязь, пра якое так узнёсла пісаў паэт Адам Міцкевіч. Дарэчы, некалькі гадоў назад возера было ўзята пад ахову дзяржавы.

Вадзім ЖУЧКЕВІЧ,
доктар геаграфічных
наук.

«АРСЕНАЛ» КАМЕННАГА ВЕКУ

Экспедыцыя Ленінградскага аддзялення Інстытута археалогіі Акадэміі навук СССР закончыла вывучэнне старажытнага басейна па здабычы крэменю. Ён размешчаны ў Беларусі паблізу раі Рось. Паводле думкі даследчыкаў, гэтаму «арсеналу» каменнага веку не менш як чатырыста тысяч гадоў.

Некалі тут было больш як тысяча шахт, лічыць кіраўнік экспедыцыі, доктар гістарычных навук Н. Гурына, якая знайшла горныя выпрацоўкі. Большасць з часам разбурылася.

Спецыялісты ўстанавілі, што шахты размяшчаліся кампактна і злучаліся штракамі. У забоях і падземных камерах знойдзены рэшткі вугалю ад невялікіх вогнішчаў, пры святле якіх працавалі здабытчыкі крэменю.

У майстэрнях, недалёка ад шахт, вырабляліся каменныя тапары. Археологі мяркуюць, што значная частка гэтай прадукцыі ішла на абмен з плямёнамі, якія насялялі ў той час тэрыторыю сучаснай Заходняй Беларусі і частку Прыбалтыкі.

А. ВІАГРАДАЎ.

САВА- РАЗБОЙНІЦА

Чатырнаццацігадовага хлопчука з вёскі Стадолічы Лельчыцкага раёна тэрмінова даставілі ў Мазырскую гарадскую бальніцу з сур'езнай траўмай. Што ж з ім здарылася? Гуляючы ў лесе, Адам Сініцкі знайшоў гняздо. Пацікавіўся, што там. Нечакана прыляцела старая сава і накінула на яго. Учалілася ў плячо, пачала дзяўбець. Хлопец ледзь абараніўся ад яе.

Кажучы, што совы днём губляюць арыенціроўку. Аказваецца, пры небяспецы яны могуць рашуча ўступаць у адзінаборства ў любы час сутак.

С. ГАРАВЫ.

Возера Свіцязь.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ
ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-07-82,
33-02-80, 33-03-15, 33-01-97.

Ордэна Працоўнага Чырвонага
Сцяга друкарня выдавецтва
ЦК КП Беларусі.
Зак. 1762.